

MILLIY CHOLG'ULAR BILAN TANISHTIRISHDA INTERFAOL MASHG'ULOTLAR

Absatova Munisa Abdusalom qizi

Termiz davlat pedagogika instituti Jismoniy madaniyat va san'at fakulteti

Musiqiy ta'lim yo'nalishi 23-01 guruh talabasi

Ilmiy rahbar: Zilola Zakirova

Annotatsiya: Mazkur maqolada milliy cholg'u asboblarini o'quvchilarga tanishtirish jarayonida interfaol mashg'ulotlardan foydalanishning pedagogik ahamiyati yoritilgan. Unda milliy musiqa merosini o'rgatishda zamonaviy ta'lim texnologiyalari, interfaol metodlar va amaliy mashg'ulotlarning o'rni tahlil qilinadi. Shuningdek, o'quvchilarning milliy cholg'u asboblariga qiziqishini oshirish, ularning musiqiy madaniyatini rivojlantirish hamda ijodiy va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiluvchi usullar tavsiflangan.

Kalit so'zlar: milliy cholg'u asboblari, interfaol ta'lim, musiqa ta'limi, pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar, milliy musiqa merosi, musiqiy madaniyat, ijodiy fikrlash, mustaqil ta'lim, amaliy mashg'ulotlar, ta'lim innovatsiyalari, o'quvchilar faolligi.

Abstract: This article highlights the pedagogical significance of using interactive activities in introducing students to national musical instruments. It analyzes the role of modern educational technologies, interactive teaching methods, and practical activities in teaching the national musical heritage. Furthermore, the article describes approaches aimed at increasing students' interest in national musical instruments, developing their musical culture, and fostering creative and independent thinking skills.

Key words national musical instruments, interactive learning, music education, pedagogical technologies, interactive methods, national musical

heritage, musical culture, creative thinking, independent learning, practical activities, educational innovation, student engagement.

KIRISH

Har bir xalqning ma'naviy merosida milliy cholg'u asboblari alohida o'rin tutadi. O'zbek xalqining ko'p asrlik tarixi davomida shakllangan dutor, tanbur, rubob, doira, nay, g'ijjak, chang, qo'shnay, surnay, qo'biz kabi cholg'u asboblari nafaqat musiqiy madaniyatning, balki umuman milliy o'zlikning ramzi hisoblanadi. Mustaqillik yillarida milliy qadriyatlarga, jumladan an'anaviy san'atga bo'lgan e'tibor sezilarli darajada oshdi, bu esa yosh avlodga milliy cholg'u asboblari haqida bilim berish vazifasini ta'lim tizimining muhim yo'nalishlariga aylantirdi.

Biroq an'anaviy darslarda faqat og'zaki tushuntirish va rasmlarni ko'rsatish bilan cheklanish, o'quvchilarning bu mavzuga bo'lgan qiziqishini sezilarli darajada pasaytiradi. Zamonaviy pedagogika fani interfaol metodlarning o'quv samaradorligini oshirishdagi rolini ko'p marta isbotlagan. Interfaol mashg'ulotlar o'quvchini bilim olish jarayonining markaziga qo'yadi, uning faolligini, mustaqil fikrlash qobiliyatini va guruh bilan hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Mazkur maqolaning maqsadi — milliy cholg'u asboblari bilan tanishtirish jarayonida qo'llanilishi mumkin bo'lgan interfaol mashg'ulot turlarini tahlil qilish, ularning afzalliklarini ko'rsatish va amaliyotda foydalanish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

1. Milliy cholg'u asboblarning tasnifi va ta'limiy ahamiyati

O'zbek milliy cholg'u asboblari odatda to'rt asosiy guruhga bo'linadi: torli (dutor, tanbur, rubob, sato, qo'biz), zarbli (doira, nog'ora, safoil), puflama (nay, qo'shnay, surnay, koshnay) va klaviatura yoki yoyma asboblari (chang). Har bir

asbobning o‘ziga xos tarixi, qurilmasi va ijro uslubi mavjud bo‘lib, bu xilma-xillik ta’lim jarayonida boy material bazasini yaratadi.

Cholg‘u asboblari haqida bilim berish faqat musiqa darslari bilan chegaralanmaydi — ona tili, adabiyot, tarix, san’at va milliy g‘oya asoslari fanlarida ham ushbu mavzudan foydalanish mumkin. Masalan, adabiyot darsida xalq dostonlaridagi baxshilarning sozi haqida so‘z yuritilganda, dutor yoki dombira haqidagi qo‘shimcha ma’lumotlar o‘quvchining matni chuqurroq tushunishiga yordam beradi.

2. Interfaol ta’limning nazariy asoslari

Interfaol ta’lim — o‘qituvchi va o‘quvchi, shuningdek o‘quvchilarning o‘zaro hamkorligiga asoslangan, ikki tomonlama aloqani ta’minlovchi ta’lim usulidir. Pedagogik adabiyotlarda ta’kidlanishicha, interfaol metodlar o‘quvchining bilim olish jarayonidagi faolligini 60–70 foizgacha oshirishi mumkin, chunki bunda informatsiya nafaqat eshitish, balki ko‘rish, harakat va emotsional ishtirok orqali o‘zlashtiriladi.

Interfaol metodlarning asosiy tamoyillariga quyidagilar kiradi: o‘quvchilarning faol ishtirok etishi, hamkorlikda ishlash, fikrlar erkin almashinuvi, amaliy faoliyatga yo‘naltirilganlik va natijalarning birgalikda muhokama qilinishi. Ushbu tamoyillar milliy cholg‘u asboblari mavzusiga to‘liq mos keladi, chunki bu mavzu vizual, audial va kinestetik idrok kanallarini bir vaqtda jalb qilish imkonini beradi.

Milliy cholg‘u asboblari bilan tanishtirishda qo‘llaniladigan interfaol usullar

“Asbobni tanib ol” o‘yini

Bu usulda o‘quvchilarga turli cholg‘u asboblarining audio yozuvlari yoki rasmlari taqdim etiladi. Guruhlarga bo‘lingan o‘quvchilar tovush yoki tasvir asosida asbobning nomini, turini (torli, zarbli, puflama) va imkon qadar uning kelib chiqish

hududini aniqlashga harakat qiladi. To‘g‘ri javob bergan guruhga ball beriladi, bu esa raqobatbardosh va qiziqarli muhit yaratadi.

Klaster va aqliy hujum usuli

Doskaning markaziga “Milliy cholg‘u asboblari” iborasi yoziladi va o‘quvchilar ma’lum vaqt ichida bilgan barcha asbob nomlarini, ularning turkumini va xususiyatlarini atrofga yozib chiqadilar. So‘ngra sinf bo‘lib natijalar tahlil qilinadi, asboblar guruhlariga (torli, zarbli, puflama) ajratiladi. Bu usul mavjud bilimlarni faollashtirish va tizimlashtirish imkonini beradi.

Rolli o‘yinlar va dramatzatsiya

O‘quvchilar kichik sahnachalar tayyorlaydilar, masalan, an’anaviy to‘y marosimi yoki xalq sayli sahnasini jonlantirib, unda dutorchi, doirachi, surnaychi kabi obrazlarni ijro etadilar. Bu usul cholg‘u asboblarining nafaqat musiqiy, balki ijtimoiy-madaniy vazifasini ham anglatishga yordam beradi va o‘quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Amaliy tajriba va asboblar bilan bevosita ishlash

Imkoniyat mavjud bo‘lganda, o‘quvchilarga real cholg‘u asboblarini qo‘lda ushlab ko‘rish, ularning tuzilishini kuzatish va oddiy tovush chiqarishga urinish imkoniyati yaratiladi. Bu usul kinestetik xotirani faollashtiradi, ya’ni o‘quvchi bilimni nafaqat eshitib yoki ko‘rib, balki his qilib o‘zlashtiradi. Bunday tajriba ko‘pincha eng yodda qoladigan ta’lim shakllaridan biri hisoblanadi.

Loyihaviy ish va guruh taqdimotlari

Sinf kichik guruhlariga bo‘linadi va har bir guruhga muayyan cholg‘u asbobi (masalan, tanbur, rubob, nay) beriladi. Guruh a’zolari ushbu asbob haqida ma’lumot to‘plab, poster, slayd taqdimoti yoki qisqa video tayyorlaydi va sinf oldida himoya

qiladi. Bu usul mustaqil ishlash, axborot bilan ishlash va nutq madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Multimedia va video materiallardan foydalanish

Mashhur sozandalarning chiqishlari aks etgan video lavhalarni namoyish etish, soʻngra ularni muhokama qilish samarali natija beradi. Masalan, “Bu asbob qaysi musiqa janrida koʻproq ishlatiladi?”, “Ijrochining qoʻl harakatlari nimani anglatadi?” kabi savollar orqali oʻquvchilar tanqidiy fikrlashga undaladi.

Didaktik oʻyinlar (“Charxpalak”, “Topishmoq”, “Kim koʻp biladi?”)

Doirachada cholgʻu asboblari nomlari yozilgan “Charxpalak” oʻyini, asboblarning haqidagi topishmoqlar, shuningdek “Kim koʻp biladi?” koʻrinishidagi tezkor savol-javob oʻyinlari oʻquvchilarning diqqatini jamlash va mavzuni qiziqarli tarzda mustahkamlashga yordam beradi.

Interfaol mashgʻulotlarni tashkil etishda metodik tavsiyalar

Interfaol mashgʻulotlarni samarali tashkil etish uchun bir qancha shartlarga rioya qilish lozim. Birinchidan, mashgʻulot mazmuni oʻquvchilarning yosh xususiyatlariga mos boʻlishi kerak. Boshlangʻich sinflarda oʻyin elementlari koʻproq, yuqori sinflarda esa tahliliy va loyihaviy topshiriqlarga koʻproq eʼtibor berilishi maqsadga muvofiq.

Ikkinchidan, vizual va audio vositalardan keng foydalanish zarur — bu rasmlar, audio yozuvlar, video lavhalar va, imkon boʻlsa, real cholgʻu asboblari boʻlishi mumkin. Uchinchidan, har bir mashgʻulot oxirida qisqa refleksiya oʻtkazish tavsiya etiladi: oʻquvchilardan “Bugun nimani yangi bildingiz?”, “Sizga qaysi asbob koʻproq yoqdi va nima uchun?” kabi savollarga javob olish ularning bilimlarini mustahkamlaydi va oʻz fikrini ifoda etish koʻnikmasini rivojlantiradi.

To‘rtinchidan, baholash mezonlari oldindan aniq belgilanishi, guruh ishi va individual ishtirok alohida hisobga olinishi lozim. Bundan tashqari, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan, jumladan interaktiv taxta, planshetlar va onlayn platformalardan foydalanish mashg‘ulot samaradorligini yanada oshiradi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, milliy cholg‘u asboblari bilan tanishtirish jarayonida interfaol mashg‘ulotlardan foydalanish o‘quvchilarning mavzuga bo‘lgan qiziqishini sezilarli darajada oshiradi, bilimlarni mustahkam va uzoq muddatli xotirada saqlanishini ta‘minlaydi. “Asbobni tanib ol” o‘yini, klaster, rolli o‘yinlar, amaliy tajriba, loyihaviy ish, multimedia va didaktik o‘yinlar kabi usullar o‘quvchilarni faol ishtirokchiga aylantiradi va ularda milliy san‘atga, jumladan milliy cholg‘u asboblariga bo‘lgan hurmat va qiziqishni shakllantiradi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan an‘anaviy milliy qadriyatlarning uyg‘unlashtirilishi nafaqat sifatli ta‘lim berishni, balki yosh avlodda milliy o‘zlikni anglash va o‘z xalqining madaniy merosiga bo‘lgan g‘ururni shakllantirishni ham ta‘minlaydi. Shu sababli, ta‘lim muassasalarida milliy cholg‘u asboblari mavzusini o‘qitishda interfaol metodlardan keng va tizimli ravishda foydalanish tavsiya etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Maktabgacha va maktab ta‘limi sohasida boshqaruvni takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” gi qarori. — Toshkent, 2007.
2. Avliyoqulov N. X. Zamonaviy o‘qitish texnologiyalari. — Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati, 2001.
3. Yo‘ldoshev J. G‘., Usmonov S. A. Pedagogik texnologiya asoslari. — Toshkent: O‘qituvchi, 2004.

4. Karimova V. M. Pedagogik psixologiya. — Toshkent: TDIU, 2006.
5. Matyaqubov O'. O'zbek milliy cholg'u asboblari. — Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2007.
6. Vahobov T. O'zbek xalq cholg'u asboblari tarixi va nazariyasi. — Toshkent: Musiqa, 2011.